

Конотопська відьма (переказ)

Григорій Квітка-Основ'яненко

Розділ I

Смутний та невеселий сидів на лавці в своїй світлиці конотопський пан сотник Микита Уласович Забрьоха. Хоч хлопець був і чепурний, а тут і в неділю не вдів білої сорочки та навіть штанів на ніч не знімав – так і влігся спати.

Страшна журба оповила сотника. А яке ж таке лихо з ним трапилося? Пан сотник Уласович був із знатного роду. Сотенною старшиною завжди були Забрьохи і після смерті батька, якого любило козацтво, громада назначила Микиту за сотника. І разом з новими обов'язками впала йому на голову ще й інша турбота. Вирішив взяти собі жінку пан Забрьоха, адже йому вже 25 років було, а за життя свого батька той усе відмовляв, бо дружину і дітей потрібно годувати.

Став він собі шукати жінку і згадав як бачив на ярмарку хорунжівну Олену. Забрьоха тоді ж таки розпитав про неї і вияснив, що дівчина не має батьків, лише брата, але той збирався в ченці. Пан сотник швидко все пронюхав. Мало того, що була Олена гарненька, як та писанка, так ще й худоби мала — батечки! Тому то і поспішив він до Березового хутора, навіть коня не напоївши.

Микита Уласович пригнав до хоруженка і став йому з порогу брехати, що хоче купити браги для волів. А для цього треба було сотнику переговорити з Оленою, бо брат її нічого не тямив в тому. Став її чекати, сидячи за одним столом з хоружненком. Вони вже й здружилися, коли прийшла дівчина.

Олена швидко метнулася, роздала всім завдання та, вдягнувшись красиво, вийшла до Микити Уласовича з поклоном. Олена швидко про нього пронюхала: хто він є і нащо приїхав. Виду не подала, припросила його в них заночувати.

Сотник так зрадів, що вже набрався відваги. Спершу чудно і церковними словами, а потім вже попросту попросив хорунженка руки Олени. Той сказав, що мусить спитати сестри. А зранку Забрьосі на сніданок подали печений гарбуз. Він розчервонівся, вискочив з хати, а там вже кінь його чекав. І швидко подався вперед. Непомітив, сердечний, що на шиї коня ще один гарбуз висів, так і погнав, не розуміючи чого селяни з нього насміхаються. Завалився поночі додому і мерщій ліг спати.

Розділ II

Смутний та невеселий сидів у світлиці пан Микита Уласович. Коли бачить — лізе до нього в хату сотенний конотопський писар — Прокіп Ригорович Пістряк. Він був надзвичайно вченою людиною, тому й говорив складно, так що сотнику його втямити було важко. Для Микити Уласовича писар був не лише добрим другом, а й першим порадиником — коли Пістряк радить щось, то ніхто інший Забрьоху в протилежному не переконає. Міг Ригорович і grimнути на сотника.

Пістряк не міг пройти в світлицю, бо тяг довгу лозину, яка не давала йому увійти. Це був рапорт (лепорт), який писар, через брак писькового інвентаря, зробив у вигляді

зарубків на довгій лозині. Скласти реєстр козаків Ригаровичу довелося через веління вирушати в похід до Чернігова, яке йому прислали. Пан сотник та пан писар горювали через цей припис.

Тоді писар попросив дозволу Забрюхи переламати тростину. І хоч той вагався, бо полковий писар докопувався до них, таки дозволив її зломати. Писар зломив її і взявся перевіряти перед сотником наявність козаків. Сам Уласович вмів лічити лише до тридцяти, тому й довірив це діло Ригоровичу.

Став Пістряк рахувати і все у п'ятій сотні одного козака не долічить. Вийшов на двір – усі є, перераховує по тростині — нема козака. Бідолаха писар бігав туди-сюди, аж захекався. Вже Забрюха і вдівся, і випив та вирішив з писаром піти разом, щоб перевірити. Каже, вже як всі є на ділі, то плювати на хворостину. А Ригоровичу вже й страшно стало: не може бути аби сотник розумнішим за писаря був.

Стали рахувати і всі козаки, на біду Пістряку. Склав хворостину – знову всі. Тут Забрюха і зрозумів, що писар переламав хворост на зламі. Ось і вийшло, що немає одного. Козаки, почувши це, здійняли регіт, а Прокіп Пістряк так розізлився, що переламав тростину і кинув в лави козаків. І хоч Микита Уласович намагався його втихомирити, оскаженілий писар пішов геть, шептавши при цьому прокльони. Сотник тим часом розпустив козаків, бо без писара рапорт скласти він не міг.

Розділ III

Смутний та невеселий знову сидів у хаті Микита Уласович. До того лиха, що йому вчора подали гарбуза, то ще й біда із походом до Чернігова. І з писарем своїм розсварилися, хто ж пораду йому дасть, коли прийде ще якесь послання? Лихо сотнику. Похилився, навіть обідати не хоче. Коли раптом входить у хату Ригорович. Став біля дверей та мовчить собі, а Уласович його до столу припрошує, називає братом. Образився, що сотник промовчав, коли козацтво з нього реготало.

Забрюха сів обідати, а для Пістрі звелів подати Пістрякові випити. Сіли до столу, писар взяв ложку і заліз до миски сотника. Поїли, випили і Уласович взявся розмовляти про діло: як же їм уникнути походу? Ригорович, пам'ятаючи як він рахував сотню, вирішив підкопуватися, щоб пана сотника втопити. Каже, що йти до Чернігова вони не можуть. І хоч Забрюха не одразу втямив про що річ веде писар, ідея у нього була простою. Сотня не може покинути Конотоп, бо місто потерпає від страшної посухи. А посуху ту викликали відьми. Якщо ж з ними не розібратися, то умруть вони всі від голоду, які вже тут походи.

І нашепотів Пістряк товаришу як топив відьом його батько і що зараз йому тим же слід зайнятися. А в Чернігів треба послати гінця, кривого Ілька, який ледь ногами перебирав, щоби сказав, що конотопська сотня не може виступати, адже відьми весь край погублять — вимруть люди від голоду.

Забрюха зрадів, що так гарно усе придумали. Та й Ригорович, коли йшов до ставка командувати, як треба відьом топити, теж був радий. Думав як гарно він придумав: виставив Уласовича дурнем, який не виконав наказу полковника. А поки посланець дошкандибає і начальство почитає рапорт, що пан сотник замість того аби йти в похід

відьом топить, подумає що Забрьоха геть здурів. Тоді вже його замінять, а на кого, як не на Пістряка. Радісно він неочіковано голосно промовив до себе: "Зіло для нашого братчика, хитрого та розумного писаря, любезное діло єсть, єгда начальствующий такий дурень, як наш пріснопоминаємий пан Забрьоха... Не вменши, боже, таківських!"

Розділ IV

Смутно і невесело було цього ранку у славному місті Конотопі. Зранку ще народ снував туди й сюди, якийсь галас піднявся, але потім усе стихло. Десь зникли усі — пусто і на вулицях, і в домівках. Маленькі діти сидять на призьбі самі, хати по всьому містечку закриті, вози та воли стоять зі вчора налагоджені, проте біля них нікого. Пусто і біля школи, і в шинку. Аж ген, усі зібралися біля озера та дивляться на дивну причуду, якої ще найстаріші певно пам'ятали.

"Посеред ставу убито чотири палі товстеньких, а угорі позв'язано вірьовками та вп'ять якось-то хитро та мудро переплутувано; та у кожній палі угорі дірка продовбана і туди вірьовка просунута..."

По усьому берегу, навіть на деревах, були люди, які гомоніли на все горло. На протилежному березі, під вербами, стояли школярі, виспівуючи насмішкуватого віршика про дяка. А біля млинка стояли тридцять козаків, що тримали хто піку, хто кий, та усі держали міцно за вірьовки з'язаних семеро баб. І майже на кожну сотенний писар мав зуб.

Перша — Пріська Чирячка. Вона почала відьмувати ще замолоду та славилася своєю розгульною поведінкою. Проте врешті перевела усе господарство на зілля різне та стала цілителькою. Лікуватися до неї приїжджали із всієї округи.

Якось і Пістряк спробував скористатися її допомогою. Попросив дати йому приворотне зілля, з допомогою якого можна було б будь-яку дівку чи молодицю привернути. Але вредна баба дала йому проносне зілля. Після того він її не любив.

Друга була Химка Рябокобиляха. Її слухали, коли треба було вияснити хто щось вкрав, хоч вона часто називала просто ненависну їй людину. Так раз і вказала на Ригоровича, ніби він у сусіда вкрав бджоли. І хоча того разу йому все обійшлося, писар не забув образи.

Третя — Явдоха Зубиха, геть уже стара. Найстаріші діди пам'ятали її такою ще із молодих років. Казала, вона лише удень ходить старою бабою, а після заходу сонця стає молодого дівчиною та йде доїти по селу худобу, а на став — жаб та гадюк. Пістряк її нелюбив, бо було що він виступав перед громадою, а Явдоха лиш глянула на нього, то він почав танцювати перед всіма. Відтоді він і погуляти не може, бо зразу жене химер.

Четвертою була Пазька Псючиха. Вона могла керувати погодою, але робила усе тишком, а людям допомагати не хотіла — ні поворожити, ні полікувати.

П'ята — Домаха Карлючківна. Вона була не гарною, тому так і лишилася старою дівою. Стала чаклувати людям на зло.

Шоста була Векла, а сьома — Устя Жалобиха.

Люди навколо озера розступилися, даючи комусь дорогу.

Розділ V

Смутний та невеселий ішов Микола Уласович Забр'юха до ставка. Очі його були заспані та надуті, то й видно було, що він всю ніч гуляв. Він поважно привітався з громадою, а та привіталася з ним. Забр'юха тямив, що про те як топити відьм він нічого не знає. Тому, передавши керівництво писарю, встав собі, узявши руки в боки.

До нього підійшов старий чоловік Хома Калиберди й широко подякував Уласовичу, що той шанує традиції. Тим часом до озера потягнули Веклу Штириху. Діти її плакали, а чоловік кляв усе й усіх. Підвішали бідну жінку на палях посеред озера, а тоді скинули вниз. Але вона, як камінь, пішла на дно.

Народ закричав, щоб її витягували, бо відьма тонути не може. Так само і Забр'юха кричав, аби витягували жінку. Лише писар їх зупиняв, проте його вже не слухали, витягли Веклу та відкачали. Коли ж сотник спитав нащо писар хотів згубити жінку, той відповів, що заможна Штириха не хотіла позичати йому грошей. Далі потягли Устю Веречиху, яка дала Пістряку гарбуза, коли той сватався до її доньки. Проте вона як плюхнула у воду, так одразу і втонула.

Ось до них підійшов Талимін Левурда. Чоловік попросив сотника, щоб його жінку теж ополоснули, бо вона то ночами бігала кудись, а тоді вертала гаряча, мов вогонь, то з чортами водилася. Він навіть бачив раз того чорта, який дуже був схожий на Прокопа Ригоровича. Микита Уласович хотів уже погодитися, коли підспів писар, який заявив, що Левурда сам винен, що жінка водиться із чортами, тому це його треба прикувати біля ратуші і покарати киями.

Топили у воді Домаху Карлючківну, але після неї тільки забулькало. І інших топили, проте вони йшли на дно та відьмами не були. Нарешті взяли за Явдоху. Відопхали чоном до паль, підв'язали вірьовками і кинули у воду. Тоді Явдоха вдарилася об воду і бовталася зверху, як риба. Всі закричали: "Відьма", а писар аж підстрибував від щастя. Він наказав підняти Зубиху вище і кинути у воду, проте вона так і не поринала, лише глузувала над всіма. Тоді писар наказав нав'язати їй на шию каменів. Наділи їх їй на шию, та проклята баба всеодно не тонула. Лише просила і на ноги їй такі ж начепити. Прив'язали їй пудів двадцять каміння, кинули в озеро, але Явдоха всеодно не йшла на дно.

Сотнику це все уже надійшло, він хотів обідати, тож намагався поквипити писаря. Ригорович наказав тоді зловити бабу, так вона не давалася, їздила по воді, не доженеш. Тоді вхопили її, винесли на берег та вирішили різками пороти. Баба при тому перекотилася та повела рукою кругом по людях. Четверо парубків сіли їй на руки та ноги, а два взяли різки та почали її порати. А Явдоха лиш пісню співає, ніби не її порять. Вже хлопці перемінилися, переламали купу різок, а Зубиха знай співає. Вже не тільки Ригорович Пістряк, а й сам сотник почав сердитись, бо ж обідати пора давно.

Коли підійшов Демко Швандюра, який трохи в чарах знався, та здивувався, що б'ють для чогось березову колоду. Він повів рукою по народу навпроти сонця, знімаючи з людей мару. Тоді вже всі побачили, що козаки луплять різками колоду, а Явдоха лежить собі "і не зв'язана, і регочеться, дивлячись, як працюються люди замість її та над колодою".

Це відьма так напустила мару, що лише Демко, який і сам трохи в магії знав, побачив. Тоді взяли її знову та почали пороти. Заволала Зубиха та давай обіцяти, що і дощ поверне, та й у пригоді сотнику й писарю стане. Пан Забрьоха після цих слів наказав хлопцям припинити пороти бабу і пішов обідати. І хоч Пістряк волів бити її ще, заявив голосно, що сотник хотів мучити бабу до вечора, а це він її помилював. В нього була думка, що так він до неї наблизиться, а відьма допоможе йому звести сотника із посади.

Розділ VI

Смутна і невесела ходила по своїй хаті стара Зубиха після шмагання. Ні тобі сісти, ні лягти. Проте був у неї гість. Писар Пістряк прийшов до відьми, щоб примиритися. Клявся, що шмагати стару не хотів, що це була ідея сотника. І просив Явдоху допомогти йому звести з посади Забрьюху, щоб він одружився з Оленою і відцурався від сотенства. Тоді і Зубиха зможе чарувати, як захоче.

Довго відьма ходила по хаті після цієї розмови. Все думала, що мусить якимось так зробити, щоб віддячити і сотнику, і писару і клятому Швандюрі, що зняв мару з чужих очей. Довго вона так розмірковувала, коли прийшов до неї Микита Уласович з писарем. Забрьоха низько їй поклонився, та став викладати дарунки для відьми. Проте та, зла на сотника, відмовляла. Впав тоді сердешний їй до ніг, просив та молив допомогти в його біді та прихилити Йосипову Олену до нього.

Відьма була хитра, та пообіцяла допомогти, лиш коли він виконає її прохання. Мусив Забрьоха Швандюру вигнати із міста, нібито він облаяв його, а усе багатство чоловіка віддати писарю Пістряку. Тоді загадала ще спровадити з села Зозулиху, яка наїждала Зубисі через те, що вважала її злодійкою. А ще хотіла, щоб сотник провчив Демка Сіроштана, який грозився вбити відьминого кота.

Забрьоха пообіцяв усе виконати і тоді відьма почала свої чари. Вона стала скубувати йому вуса, аж бідний Микита Уласович плакати почав. Тоді склала волосини у білий шматок паперу. Відправила вона сотника спати і той веселий та із легким серцем побіг додому. А вона ще переговорила з писарем та спровадила його геть.

Після цього Явдоху швидко вбралася в чисту сорочку, розпустила свою косу і раптом стааа молодою дівчиною. Чорнявка пішла з хати доїти різну худобку, а з другими півнями стрілою влетіла додому і знову стала старою бабою.

В цей день до неї прийшла ще й хвора на бешиху жінка. Зубисі поталанило, бо ця дівчина прибула із Безверхого хутора. Шепчучи різноманітні закляття над хворою, Явдоху розпитала молодицю про те, що їй треба було знати, а саме, що до тої жінки залицявся брат Олени.

Розділ VII

Смутна сиділа Йосипова Олена біля своєї хати. Братик її, що нездужав останні дні, задрімав у неї на колінах. Оповіла її серце туга. А від чого знала бабуся, яка раптом з'явилася перед нею звідкіля. І тільки заговоривши, вона дала зрозуміти хорунжівні, що є зовсім незвичайною бабою та знає усі її турботи, що журиться Олена через коханого судденка, який пішов у похід.

Ще й додала стара Явдоха, що з'явилася із самого Києва. Та може допомогти Олені і прикликати її коханого. Олена було хотіла покликати бабусю до неї опівночі, проте стара веліла розбудити молодого хорунженка, бо знала як і йому допомогти. Підкликала вона ту молодицю, що в неї лікувалася, нашептала їй щось на вухо й відправила Олениного брата з дівчиною до хати.

Бабуся увійшла з Оленою до великої хати, позакривала усі вікна і двері. Панночка розтопила піч, сходила по воду, але так, як її бабуся вчила — аби сонце усе було за нею. Тоді поставила Олена кашник і баба стала місити тісто, закидуючи туди своє зілля та половину волосся Забрюхи. А дівчині відьма веліла сидіти та думати про коханого.

Явдоха напекла із тіста коржиків, дала хорунжівні. Решту сліду Уласовича Зубиха кинула у казан і стала мішати, голосно кричучи свої заклинання. Але додала потім тихенько: "Пана сотника конотопського Забрюху, Уласовича Микиту; а хто жде та дожида, так нехай собі дріма".

Дмухнула на Олену і вона заснула. Потім іще двічі повторила і дівчина так захропла, що уже її не розбудити. І в цей момент, після її заклать, щось гепнулося із сіней просто хатні двері.

Розділ VIII

Смутний стояв пан сотник Уласович на вулиці біля шинка, де зібралося все його козацтво. Писар при цьому зачитував йому послання із Чернігова. І хоч Забрюха не зразу втямив писаря, проте дійшло таки до сотника, що лають в полку його, називають дурнем, бо він знехтував повелінням і не направив сотні в похід. Микита Уласович з того рознервувався, кричав, що в похід не піде й крапка, а писар тут таки підкинув, що ніби їх посланець ще не дійшов до міста, тому й рушати нікуди не будуть, поки не вернеться кривий піший із відповіддю на їх послання.

І раптом пан сотник став кричати не своїм голосом та взлетів вгору. Летить Забрюха, мов птах, а люди на це дивлять та лякаються. Нічого робити, розійшлися козаки, а Ригорович побіг до хати сотника обідати та пити.

А Забрюха летить, кричить і пити просить. Коли почав опускатися і бачить, що під ним хутір Безверхий. Опускався, аж поки не влетів в самі сіни до хати Йосиповни Олени. Стогне бідний, йти не може. Затягла його Явдоха в хату, дала води напитися і аж тоді Уласович трохи відійшов і побачив панночку, яка спить на підлозі. Аж йому, нещасному, пам'ять відбило: забув вже і про політ свій, і про те, що пити хотів — крутиться біля хорунжівни, слину ковтає.

Явдоха його дьоргнула до печі і швидко почала робити свою справу. Спекла жабу в печі і дала Забрюсі кісточку, він притулив до серця Олени, вона й почала квилити: "Микиточку мій...". Сотник давай радіти, а відьма знов йому кістку пхає. Кольнув хорунжівну під серцем, вона почала проситись через сон за Забрюху. Тоді Зубиха почала відправляти Микиту Уласовича додому та пообіцяла, що поки панночка буде мати ті кісточки, доки буде його любити.

Сів пан сотник на днище, Явдоха ззаду з веретеном присіла і полетіли вони так додому. Не встигли оглянутися, як вже й Конотоп, а там і хата Забрюхи. Впав він коло

хати, а там наймичка якраз писара випровадила. Сотнику сказала що то бичок до скотини заліз, але Уласовичу вже було плювати, що за чоловік був у нього, бо на серці було легко й радісно через хорунжівну.

Розділ IX

Хорунжівна Олена понура сиділа на ліжку, після того як проснулася. Тоді увійшла Явдоха та повісила на шию їй лапку жаб'ячу, серце і слід Уласовича. І тільки почепила – стала Олена весела. Кинулася до Зубихи та просить, аж плаче, щоб допомогла її віддати за Забрьюху, тоді буде замість матері панночці. Про Халявського Дем'яна і думати забула. Тоді баба і каже, щоб бігла до брата і сказала чесно, що хоче за сотника.

Брат панни увійшов здоровий зовсім. І як почув, що сестра вже за тиждень хоче йти заміж засмутився. Не хотів хорунженко йти в ченці так швидко. Та подумав, що віддасть сестру, а сам трохи з молодими поживе. Зібрався та поїхав в Конотоп. А панна Олена стала прибирати в хаті та готуватися до весілля..

Розділ X

Невеселий сидів пан суденко, Дем'ян Халявський, у своїй хаті. Як же йому не сумувати, коли Олена, з якою він любився більше року та яка божилася дочекатися його із походу, виходить заміж за Забрьюху, якого висміювала до того. А він біг як скажений з Чернігова, думаючи про майбутнє весілля, готувати сватів думав. І тут його ошелесила наймичка, що сказала про весілля хорунжівної. Дем'ян, оскаженівши, з кулаками прогнав її з дому, а тоді сів і з досади почав волосся рвати на голові.

Так сидів, коли зайшла Явдоха. Та дивувалася, чому Дем'ян не готується до свого весілля з Оленою, яке завтра має бути. Ошалілий від такого нахабного глуму, Халявський хотів був і бабу побити, але та почала обіцяти, що завтра буде йому весілля. Всякими прокльонами себе покрила, так клялася, що влаштує Дем'яну весілля, якщо буде він її слухати.

Судденко впав в ноги відьми, а та веліла йому йти до весілля готуватися. Ще й пісні весільної заспівала.

Розділ XI

Смутна та невесела збиралася у своїй хаті панна Олена до церкви. Ніби і треба було спішити, щоб встигнути, так щось руки не піднімаються. Почала збиратися й побачила дарунки судденка, згадала його і засумувала. Явдоха в той часа помагала їй збиратися, а потім тихо нашептала щось старшій дружці, дала їй кісточку, реп'ях і відправила обох до церкви.

А сама швиденько знайшла на Безверхому стару дівку Солоху, яка вже сорок років дівувала. Вона була крива, сліпа на одне око, вся в чиряках і майже облісіла. Явдоха її гарно оділа, намистами обвісила та й повела до церкви. Дала дівчині маківку і сказала, щоб чекала на нареченого свого. Ще й навчила, аби сміливо йшла до шлюбу та не брикалася.

А Олена з дружкою йдуть і на кожному перехрестку та нареченій кісточкою тричі у спину штрикає, нібито пір'ячко з неї знімає. І поки йшли так дівчата, Олена все

згадувала Халявського, який він був хороший. А біля самої церкви дружка розв'язала мішечок зі слідом Забр'юхи і Олена ніби прокинулася. Аж закричала, що не піде за Забр'юху, стала тягнути дружку додому.

А от дружка підказує їй зайти і біля самого вівтаря кинути сотника, щоб геть засоромити. Стоїть Олена, переживає, боїться, щоб Уласович не прийшов та не потягнув її до шлюбу. Аж тут почали заходити свати, бояри, старости, а за ними наречений — Халявський Омелянович. В той час дружка в спину Олені вдарила реп'яхом та каже: "Причепися вп'ять". Тоді хорунжівна кинулася до судденка, він до неї та й пішли вони до шлюбу.

Розділ XII

Смутний і невеселий ходив по хаті пан Микита Забр'юха. Ще з вечора він приїхав до села, бо там домовилися вінчатися. Приодівся, гарно причесався та все ходив туди-сюди, не міг дочекатися, коли вже буде його хорунжівна. Як вдарив перший дзвін в церкві, збудив свого боярина — пана писаря, та стали вони виходити. Але не так все просто — лихо спіткало бідолашного нареченого. Хотіли вони відчинити двері, та не знайшли їх. Нема та й годі — гола стіна. Розійшлися у різні боки, потім зійшлися — немає дверей. Пан Уласович дуже побивався, ходив бідний вздовж стіни, та плакався, що Олена не дочекається його та додому піде.

Коли раптом в хату влетіла Явдоха і давай кричати, що вони вже давно мали піти до церкви. Забр'юха розказав Зубисі, що сталася якась чудасія, бо вкрали двері їхні. Тоді відьма стала брехати, що пан Халявський привіз із Києва відьму, ще злішу за Явдоху. Ось вона і вкрала двері. Але Зубиха була розумніша, її каверзи розкрила. Тому веліла Забр'юсі йти до церкви і брати дівку, що стоїть із маківкою, хоч вона і страшна та на Олену не схожа. Нібито це мара, а Явдоха її після вінчання зніме. При цьому хитра відьма підморгнула Ригоровичу.

От наречений підійшов до церкви, а там стоїть Солоха, страшна і нефайна. Сотник завагався, проте писар підохотив брати дівку, бо ж Явдоха наказала женитися із молодницею, що має маківку. Тоді Микита Уласович підійшов до Солохи та попросив її до вінчання. А вона швидко погодилася. Панотець їх одружив, а Забр'юха такий був радий, що кинув йому іще кілька монет. І пішов із своєю молодогою у Безверхий хутір.

А писар в той час живіт зі сміху рвав і побіг селом збирати людей.

Розділ XIII

Сумний і невеселий стояв сотник Забр'юха під обійстям у Безверховому хуторі, коли побачив, що його наречена сидить на посаді із судденком. А він, бідолаха, стоїть під чужими вікнами із Солохою. Як зняли з неї усе вбрання, що було позичене, то стала дівка боса і голомоза. І нічого вже сотнику робити, не може розірвати шлюбу, бо поклявся не покидати жінки аж до смерті. З вікна дивиться на нього Явдоха, яка на весіллі замість матері, і глузує.

Пан Пістряк, якому дуже вже хотілось випити, став пхатися до чужого столу, проте його не пустили. Тоді скомандував він їхати в Конотоп та закінчити весілля так, як прийнято. Приїхали, дали якийсь порядок: приодягли трохи Солоху, на стіл накрили,

горілку розлили.

Якось вже ніч перебув Забрьоха, жалкуючи за м'якими подушками, на яких би лежав із панною Оленою. Ще більніше йому стало, коли на другий день побачив Олену і Дем'яна у місті, коли приїхали покриватися.

А люди в той час стали обговорювати, що подарувати пану сотнику, як заведено було. Той хоче дати баранця, той порося, той телицю. Саме тоді і підспів козак із Чернігова із листом від полковника. Почав писар читати лист, а там було сказано, щоб пана Забрюху Микиту Уласовича знімають сотничества, за те, що не привів своєї сотні, а замість того взявся топити жінок і просто так погубив людей. А потім ще й піддався чортяці та сам почав займатися магією: літав наче птах над містом, аж перелякав і дітей, і дорослих. Люди були вжахнулися, а писар, який був певний, що поставлять його сотником, сказав, ніби так Уласовичу і треба та став далі читати весело. Проте, бідолаха, ледь не захолов, коли побачив, що сотником не його поставили, а пана Халявського. Так лист і упустив. Правда потім опам'ятався пан писар і пішов нового сотник обходжувати, та ще й і козаків з собою прихопив. Залишився Микита з Солохою, таке от весілля в них видалося.

Розділ XIV

Сумний і невеселий прийшов на другий день до Забрюхи писар Ригарович. Сів на лаву та низько голову похилив. Став казати Микиті Уласовичу, щоб на нього не ображався, бо і його самого спіткало лихо. Звелів йому новий сотник Дем'ян Омелянович писати рапорт до полковника. Ну а Ригарович, за старою звичкою, став мудрувати, щоб одразу показати Халявському, хто головний. Не пронюхав лише, що сотник і сам писемний, то побачив, що щось не так. Наказав Ригаровичу переписати, а писар йому у відповідь став перечити. Тоді Дем'ян як розізлився, то прогнав геть писаря із прокльонами та лайкою.

Забрьоха, що злий був на Явдоху, яка їм так жорстоко відплатила за побиття над озером, хотів якось на неї поскаржитися, щоб посадили її за кривду. Проте Ригарович сказав, що тепер над нею влади ніхто не має, бо новий сотник їй і дарунки носить, і раба власного дав. Була ще в Уласовича думка побити стару відьму, але писар його заспокоїв, а натомість запропонував сісти та пообідати. "І після того що день, то й сходилися журитися, та знай куликали, бо нічого їм було більш робити... Минулося панство!"

Закінчення

Історію цю розповів автору Панас Месюра, тому він знає чим закінчилася ця історія. Сотником пан Халявський побув не дуже довго. Зняли його, бо десь завинивперед начальством.

З жінкою своєю він в злагоді теж не пожив, бо вона зрадила чоловікові із молодим писарем і Дем'ян Олені коси повідрізав, очі попідбивав та водив по всьому Конотопу. А писарю свому побрив голову.

Пану Забрюсі дісталось за те, що не послухав начальство, не взявся боронити народ, а топив жінок, через свою неохоту згубив сеїльки душ. Хоч що може зробити

відьма проти небесних сил. А також за те був покараний, що забув чоловік, що під Богом ходить та удався до чорної магії.

Пістряк Ригорович завинив тим, що водив свого начальника за носа й намагався його пошити в дурні. Заради своєї мети він навіть наважився занапастити кількох жінок, на яких сердився через усіляки дурниці. А до того ж пан писар пив забагато горілки.

І пану Халявському дісталася з його жінкою, бо одружилися не через Божу волю, а через чари Явдохи.

Зубисі за гріхи дісталася найбільше. Поки пан Халявський був конотопським сотником, вона жила у розкоші, звалась пані Зубихою. А коли Халявського змінили, "на неї увесь мир плюнув". Баба швидко змарніла і померла, а кіт її лопнув. Поховали Явдоху за селом, прибивши осиковим кілком, аби не встала.